

R O S T A.

MÉG EGYSZER: ERDÉLY MONOLÓGJA.

A *Széphalom* mult számában közzétett cikkem — *Erdély monológja* — egyidejűleg a *Budapesti Hírlapban* is megjelent. A cikkre a B. H. július 18-i számában Szász Károly válaszolt, elfogadva azt a sok adattal igazolható polemikus tételemet, hogy Erdély kulturájának nem volt hasznára az egészségtelen centralizáció. Szász Károly igazat ad nekem mindenben, csupán két pontra vonatkozólag kifogásolja azt, amit nem mondok ki, csupán — állítólag — a szavaim mögött gondolok.

A B. H.-ban megjelent válaszból legyen szabad a *Széphalom* olvasói előtt ismételni a következő részletet:

Távol áll tőlem, hogy Gyulai Pált kisebbitsem. Jól tudom, hogy harcos Gyulai Pálnak örök érdemei vannak a maradisággal szemben Petőfi elismertetésében, Vörösmarty életrajzában, az irodalmi ízlés védelme körül és azzal, hogy a nemzeti klasszicizmus esztétikai világnézetét kialakította és megépítette. Gyulai Pál érdemeinek igazán nem lényeges része a pesti egyetem katedróján eltöltött idő. Ő anélkül is a nekünk „nagy” tizenkilencedik század szellemi vezére lett volna. Nem ártunk az ő nimbusának, ha konstatáljuk, hogy egy tanártársa exaktabb, pozitívabb, filologusabb tudós volt, mint ő.

Ami Beöthy Zsoltot illeti, — itt igazán nem értem, miképen lehet szavaimba kisebbitést beleolvasni. Ellenkezőleg: Beöthyről azt állítom, hogy a vele egyidőben működő Gyulainál nagyobb hatással volt a közös tanítványokra. Nem a költő-kritikus Gyulai Pál, hanem a *Szépprózai elbeszélés szerzője*, Beöthy Zsolt és a germanista Heinrich Gusztáv lettek a hungarológia igazi megalapítói. Azt hiszem, ez a szerep nem kisebbiti, de inkább nagyobbítja Beöthy alakját. Igazán könnyű alkalom lenne számomra, ha e vita kapcsán én is Beöthy védelmére kelnék. Pedig nekem is volna jogcímem, hogy tanítványának valljam magamat, nem ugyan abban, amiben sokan követni szeretnék az utolérhetetlen Mestert, hanem abban, amivel — pozitív tudományos munkái révén, az összehasonlító irodalomtörténet és a magyarcélú filológia terén — valóban ráütötte szellemi bélyegét a tanítványaira.

Válaszommal Beöthy Zsolt védelmezői úgylátszik meg voltak elégedve, mert erről a kérdésről többé nem esett szó. Gyulai Pállal kapcsolatban azonban néhány nap mulva egyszerre két fölszólalást is hozott a B. H. Az egyiket Kardos Albert írta Debrecenből, a másikat Sárospatakról Rácz Lajos. Kardos Albert arra utal, hogy Gyulai Pál milyen nagy hatással volt egyetemi tanítványaira. Elismeri ugyan, hogy az előadásai kevésbé voltak termékenyek, de annál nagyobb varázsa volt a vele való személyes és szemináriumi érintkezésnek. Egyvéleményen vagyunk. Sem élő, sem holt tekintélyeket nem volt szándékomban kisebbiteni. Arra, hogy Gyulainak az egyetemről is voltak tanítványai, bizonyíték — argumentum ad hominem — maga Kardos Albert. De meggyőződésem, hogy Gyulai szellemi vezérségét annak köszönhettem, hogy a *Budapesti Szemlét* szerkesztette és mint szerkesztő kezében tartotta a személyi szálakat.

Rácz Lajos fölszólalásában van egy mozzanat, amit érdemes regisztrálni. Az a tétel, hogy Böhm Károly filozófiai hatásának használt a kolozsvári izoláltság és hogy az ő filozófiája leginkább a református teológusok lelkében hullott termékeny talajra. Nem tartom magamat illetékesnek, hogy eldöntsem ezt a kérdést, de mindenesetre új dolognak tetszik előttem, hogy egy filozófus tanítását ilyen szűkebb körre lehessen korlátozni.

Rácz Lajos egyébként az én érveimet használja föl cikke végén és elkerülte a figyelmét, hogy Erdély *monológia* c. cikkemben két korszakról beszélek. A régebbi korszak mindent Budapestre koncentrált. Ebben a rendszerben csak Budapestről lehetett valaki országos hatású író vagy tudós. Ma más a helyzet. Ma a vidék, Erdély, a Felvidék aktív részt vesz a magyarság szellemi irányításában. A *Széphalom* ezt a decentralizációs eszmét képviseli és ezt a célt szolgálta többszörösen félreértett cikkem is.

(Straszbürg.)

Zolnai Béla.

MAGYAR DIPLOMÁCIAI NYELV.

Czakó István cikke: *Hivatalos nyelvhasználat a nemzetközi jogban*¹⁾ végigvezeti az olvasót a nemzetközi szerződések nyelvhasználatának történetén a latin nyelv egyeduralmának korától a francia nyelv hatalmas előretörésének és diadalmának (vesztfáiai béke) idején át, az ingadozás jelenségei mellett, a párisi Békekonferenciáig, amely, a francia Clémenceau elnöklete alatt, a francia diplomácia nyelvet trónusáról ledöntötte, mivel nemcsak, hogy több nyelven szerkesztette a békediktátumokat, hanem e diktátumok két legfontosabb (és valószínűleg legtovább tartó) részében, a Nemzetek Szövetsége Egyességokmányára és a „Munka“ c. fejezetre, a francia és angol nyelv teljes egyenjogúságát ismeri el. Czakó dolgozta az előző irodalom fölhasználásán alapul; részletkutatásokat is végzett átnézve néhány szerződés publikációt, emlékiratot. Cikkét, mint a cambridgei (U. S. A.) Harvard-Egyetem tagja írta és valószínűleg oly formában is jelent meg, ahogy Amerikában elkészítette.

Az elolvasásra érdemes, derék dolgozatot, amelyhez hasonló; hál' Istennek, sok jelenik meg manapság, nem is tartottam volna szükségesnek ismertetni e folyóirat hasábjain, ha nem adna alkalmat egy kis, hogy úgy mondjam, tudománypolitikai elmeűttatásra. Egy komoly fiatal magyar ösztöndíjas, hasznosan fölhasználva idejét és az ösztöndíj-adta lehetőségeket, a bizonyára gazdagon berendezett amerikai egyetemi vagy szemináriumi könyvtárban tanulmányozza a diplomáciai nyelvhasználat történetét, a francia nyelvnek a diplomáciában (*nem* a nemzetközi jogban, ahogy a cím mondja) való térhódítását, győzelmét és lehanyaglását. De dolgozatában Magyarország neve csak egyszer kerül elő (akkor is annak illusztrálására, hogy valamely szerződésben a „hiteles“ nyelv szerepének megadják az okát), megírja cikkét anélkül, hogy kérdené magától: van-e magyar vonatkozása e problémának? Hazatérve, itthon sem tartja szükségesnek kiegészíteni a magyar vonatkozások vizsgálatával és a Külügyi Társaság, amelynek folyóiratában tanulmánya megjelent, maga sem kívánja meg, hogy Magyarországra, a magyar diplomáciára, kiterjedjenek.

¹⁾ *Külügyi Szemle* 1930. évf. — és külön: Dunántúl nyomda Pécs, 20 l.